

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНО-АКТИВНОГО СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОВОЛОДІННЯ ГОТОВНІСТЮ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

Стаття присвячена проблемі формування позитивно-активного ставлення майбутніх учителів до оволодіння готовністю до організації інтегрованого навчання учнів. Розкрито суть поняття «ставлення» як психологічної категорії. З'ясовано, що ставлення являє собою стійкі тенденції характерним чином відображати дійсність, емоційно на неї відгукуватися і так само характерно в цій дійсності себе поводити. Зміст позитивно-активного ставлення майбутніх учителів до оволодіння готовністю до інтегрованого навчання учнів поєднує у собі потреби, інтереси, схильності та виражається у пізнавальному, емоційному та поведінковому аспектах. Визначено основні напрями формування у майбутніх учителів досліджуваної якості, до яких автор відносить: формування професійних мотивів, які ґрунтуються на зацікавленості педагогічною діяльністю та усвідомленні значення інтегрованого навчання, формування пізнавальних інтересів та потреб.

Ключові слова: ставлення, позитивно-активне ставлення, інтегроване навчання, мотивація, професійні мотиви, соціальні мотиви, пізнавальний інтерес.

Жуков В. П. Формирование позитивно-активного отношения будущих учителей к овладению готовностью к организации интегрированного обучения учащихся. *Статья посвящена проблеме формирования позитивно-активного отношения будущих учителей к овладению готовностью к организации интегрированного обучения учащихся. Раскрыта суть понятия «отношение» как психологической категории. Установлено, что отношение представляет собой устойчивые тенденции характерным образом отражать действительность, эмоционально на нее откликаться и так же характерно в этой действительности себя вести. Содержание позитивно-активного отношения будущих учителей к овладению готовностью к интегрированному обучению учащихся сочетает в себе потребности, интересы, склонности и выражается в познавательном, эмоциональном и поведенческом аспектах. Определены основные направления формирования у будущих учителей исследуемого качества, к которым автор относит: формирование*

профессиональных мотивов, основанных на заинтересованности педагогической деятельностью и осознании значения интегрированного обучения, формирование познавательных интересов и потребностей.

Ключевые слова: отношение, позитивно-активное отношение, интегрированное обучение, мотивация, профессиональные мотивы, социальные мотивы, познавательный интерес.

Zhukov V. P. Forming positive-active attitude of future teachers to mastering the readiness to organize integrated learning of students. The article is dedicated to the problem of forming a positive-active attitude of future teachers to mastering the readiness to organize integrated learning of students. The essence of the concept of "attitude" as a psychological category is disclosed. It is established that the attitude is a stable tendency to reflect the reality in a characteristic way, to respond emotionally to it, and to behave characteristically in this reality. The content of the positive-active attitude of future teachers to mastering readiness for integrated learning of students combines needs, interests, inclinations and is expressed in cognitive (views, beliefs, knowledge about integrated learning, assessment of its characteristics), emotional (positive emotions and feelings) and behavioral (actions or intentions to act in a certain way) aspects. The significance of this attitude is determined by the fact that it fills learning activities with personal meaning and determines the professional orientation. Formation of the quality of the future teachers, as well as the need to acquire profound, systematic knowledge, mastering of professional skills and abilities is promoted by stimulating professional and cognitive interest and orientation to professional success. The main directions of formation of the positive-active attitude of future teachers towards mastering the readiness to organize integrated learning are defined, which the author attributes to: the formation of professional motives based on the interest in pedagogical activity and the realization of the importance of integrated learning, the formation of cognitive interests and needs.

Factors affecting the effectiveness of the formation of professional-cognitive interests of future teachers are: the application of a person-centered approach, the recording of professional needs of students in the content of educational material, the application of problematic and interactive teaching methods, as well as research tasks.

Key words: attitude, positive-active attitude, integrated learning, motivation, professional motives, social motives, cognitive interest.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція педагогічної освіти, Концепції загальної середньої освіти, Національна стратегія розвитку освіти України до 2021 року та інші нормативні документи про освіту визначають

підготовку вчителів мистецького циклу дисциплін одним із важливих завдань подальшої розбудови освіти в умовах її гуманізації та гуманітаризації. Професійне здійснення музичної освіти та естетичного виховання школярів на нинішньому етапі розвитку суспільства, ускладнення їх завдань і змісту зумовлюють підвищення вимог до фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

У пошуках шляхів до вирішення проблеми підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва багато сучасних учених віддає перевагу інтегрованому навчання, яке вимагає від учителя відповідної готовності до його організації. Проблема готовності до професійної діяльності тісно пов'язана з мотивацією особистості. Така готовність обумовлюється позитивно-активним ставленням до діяльності, інтересами, потребами, установками, які в сукупності відбивають стійку професійну мотивацію майбутнього вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема формування ставлення особистості до діяльності достатньо широко висвітлена у психолого-педагогічній літературі (Б. Ананьєв, О. Бодальов, Л. Божович, О. Леонт'єв, В. М'ясищев, К. Платонов, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе, Д. Фельдштейн та інші науковці). Деякі аспекти проблеми формування ставлення вчителя до професійної діяльності розглядаються в наукових працях, присвячених психології праці й особистості вчителя (Г. Балл, І. Бех, О. Леонт'єв, О. Киричук, Г. Костюк, Н. Кузьміна, В. Моляко, В. Рибалко, В. Семиченко та інші вчені).

Аналіз джерельної бази дає підстави для висновку про накопичення певного досвіду з проблеми професійної підготовки вчителя музичного мистецтва до професійно-педагогічної діяльності. Водночас поза увагою дослідників залишилась проблема підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання, зокрема проблема формування їхнього позитивно-активного ставлення до такої підготовки.

Мета статті – визначити напрями формування позитивно-активного ставлення майбутніх учителів до оволодіння готовністю до організації інтегрованого навчання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розв'язання досліджуваної проблеми вимагає аналізу вихідного поняття «ставлення» як психологічної категорії.

У широкому сенсі ставлення є суб'єктивною стороною відображення дійсності, результатом взаємодії людини з середовищем [9]. Ставлення виявляється у схильності діяти послідовно стосовно певного предмета, спираючись на думки і почуття, які є результатом оцінки знань про предмет. Формування ставлення є процесом формування думок, почуттів щодо інших людей, діяльності, предметів і явищ навколишнього середовища, а також є наслідком особистого досвіду, суджень й отриманої інформації, досвіду інших людей (В. Воронкова). Формування свідомого ставлення до об'єкта пізнання і дії пов'язано з розвитком всіх компонентів системи стимуляції. Усвідомлення своїх ставлень до навколишнього світу народжує відповідні почуття й емоції, які, в свою чергу, стимулюють діяльність і впливають на розвиток спрямованості особистості [9].

Слід зазначити, що більшість дослідників трактують поняття «ставлення» переважно як емоційний відгук з боку людини на певний об'єкт. Проте, як визначає О. Бодальов, ставлення особистості до чого-небудь має більш складний психологічний зміст. На думку вченого, ставлення людини до різних сторін дійсності виступають спонуканням її поведінки і проявляються у формі наявних у неї потреб, інтересів, схильностей. У свою чергу, виконавчим компонентом виступають здібності людини, тобто ті особистісні властивості, які є умовою успішного виконання нею різних видів діяльності. О. Бодальов підкреслює, що якщо розглядати потреби і інтереси, які становлять суть ставлення, у динаміці їхнього психологічного буття, то це в переважній більшості випадків насамперед переживання людиною потреби в чому-небудь.

Одночасно це завжди певний рівень усвідомлення людиною навколишньої дійсності, що виражається у специфічній розстановці акцентів у змісті пізнавальних процесів, що відбуваються у психіці, у їх спрямованості й активності. Разом з цим це й відбір та актуалізація способів поведінки, що відповідають цьому змісту, який корегується характером наявних у людини потреб і інтересів. Ставлення за своєю сутністю є єдністю знання, переживання і поведінки [1, с. 6-15].

Отже, ставлення особистості є не тільки емоційним відгуком на певний об'єкт, але й відображенням об'єкта у свідомості людини у формі психологічного процесу (сприйняття, уявлення пам'яті, поняття або їх сукупності), а також готовністю до певної дії. Іншими словами, ставлення – «це завжди більш-менш стійкі для даної особистості тенденції характерним чином відображати дійсність, емоційно на неї відгукуватися і так само характерно в цій дійсності себе поводити» [1, с. 8].

Для зовнішнього вияву ставлення особистості велике значення мають його три аспекти – пізнавальний, емоційний і поведінковий, а також їхній взаємозв'язок. Погляди особистості на навколишню дійсність, її цінності та власні обов'язки щодо неї неминуче накладають відбиток на характер емоційного відгуку людини на події, що відбуваються навколо неї, а також на її поведінку. У свою чергу сформовані в особистості способи емоційного реагування на об'єкти впливають як на особливості їх пізнання і на думку особистості про них, так і на характер дій, які особистість по відношенню до них здійснює. Нарешті, вчинки самої особистості, викликаючи зміни в об'єктах, обов'язково тягнуть за собою перебудову і в її поглядах та в її емоційній сфері [1].

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що позитивно-активне ставлення майбутніх учителів до оволодіння готовністю до інтегрованого навчання учнів поєднує у собі потреби, інтереси, схильності та виражається у пізнавальному, емоційному та поведінковому аспектах.

Пізнавальний аспект відбиває погляди, переконання, знання про інтегроване навчання та оцінку його характеристик. Емоційний аспект виявляє позитивні емоції та почуття особистості до об'єкту. Поведінковий аспект пов'язаний з діями або намірами діяти у певний спосіб щодо об'єкта.

Усвідомлене позитивно-активне ставлення майбутніх учителів до оволодіння готовністю до інтегрованого навчання учнів виражає мотиваційну складову їхньої професійної готовності. Значущість такого ставлення визначається тим, що воно наповнює особистісним сенсом їхню навчальну діяльність та визначає професійну спрямованість. У свою чергу, формування позитивно-активного ставлення майбутніх учителів до професійної підготовки виступає важливим фактором підвищення їхньої навчальної успішності, але, як слушно зазначають психологи (А. Реан, Н. Бордовська, С. Розум) [7], одне лише позитивне ставлення без компетентного уявлення про майбутню професійну діяльність та способи оволодіння нею не може мати суттєвого значення.

Проте, як свідчать дані проведеного пілотажного дослідження, більшість студентів не мають чітких уявлень про суть інтегрованого навчання учнів та його переваги для підвищення якості освітнього процесу, не усвідомлюють повною мірою необхідність спеціальної підготовки для здійснення даного виду навчання школярів.

У зв'язку з цим необхідно приділяти особливу увагу питанню цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів до організації інтегрованого навчання учнів, створенню відповідних педагогічних умов для забезпечення студентів необхідними знаннями, уміннями та навичкам.

Формування позитивно-активного ставлення майбутніх учителів до оволодіння готовністю до організації інтегрованого навчання учнів насамперед обумовлено розвитком їхньої професійної мотивації. У психологічній літературі поняття «мотивація» визначається як процес, у результаті якого певна діяльність набуває для людини особистісного сенсу, забезпечує стійкість її інтересу до такої діяльності та перетворює цілі, що задані ззовні, у внутрішні

мотиви особистості. Мотивація – це «сукупність стійких мотивів, спонукань, що визначають зміст, спрямованість і характер діяльності особистості, її поведінки» [4, с. 89].

До професійних мотивів відносять пізнавальні та соціальні мотиви. Соціальні мотиви поділяються на широкі соціальні мотиви, суть яких полягає в усвідомленні соціального значення вищої освіти, почуття обов'язку, відповідальності, та вузькі соціальні мотиви, що виявляються у прагненні зайняти певну позицію в соціумі. Обидва типи професійних мотивів відіграють провідну роль у формуванні позитивно-активного ставлення студентів до професійної підготовки.

Формування зазначених мотивів відбувається на послідовних етапах: постановка нових цілей на основі актуалізації первинних мотивів, підкріплення мотивації позитивними емоціями під час реалізації цілей підготовки, виникнення на цій основі нових мотивів діяльності.

Аналіз наукової літератури [1; 2; 7] дозволив з'ясувати, що одними з дієвих мотивів, які стимулюють активність суб'єкта навчання, виступають загальний пізнавальний інтерес й усвідомлення значущості освіти для успішної майбутньої професійної діяльності. Стимулювання стійкого пізнавального інтересу до інтегрованого навчання учнів відбувається шляхом інформаційного забезпечення майбутніх учителів відомостями про особливості та переваги такого виду навчання. Отже, стимулювання професійно-пізнавального інтересу студентів та орієнтація на професійну успішність сприятиме формування в них позитивно-активного ставлення до оволодіння готовністю до організації інтегрованого навчання учнів, потреби в набутті глибоких, системних знань, оволодінні професійними вміннями та навичками.

На нашу думку, ефективність процесу формування професійно-пізнавальних інтересів майбутніх учителів визначається такими факторами: організація навчально-пізнавальної діяльності на засадах особистісно орієнтованого підходу; урахування у змісті навчального матеріалу професійних

потреб студентів та його практичного значення для їхнього особистісного та професійного становлення; застосування проблемних та інтерактивних методів навчання, а також завдань дослідницького характеру, спрямованих на активізацію професійно-пізнавальних інтересів студентів під час аудиторної та самостійної роботи.

Як уже було зазначено, ставлення особистості до діяльності та явищ навколишньої дійсності окрім пізнавального аспекту виявляється також в емоційному аспекті. Переживання людиною певного ставлення до об'єктів навколишньої дійсності складає її емоційно-почуттєву сферу. В. Крутецький наголошує на особливому значенні емоцій та почуттів у житті особистості, оскільки вони спонукають людину до активності, допомагають долати труднощі у різних видах діяльності. За визначенням І. Кального, емоції містять у собі оцінний акт інформації, та виступають чуттєвою базою її аксіологічної інтерпретації. Закріплюючись у почуттях етичного та естетичного сприйняття світу, емоції формують установку на вчинок [3, с. 323].

Аналіз наукової літератури [3; 8; 10] дозволив з'ясувати, що найпоширенішою класифікацією емоцій є їхнє розділення на позитивні та негативні, стеничні та астеничні. Також існує класифікація емоцій за потребами: нижчі емоції, що пов'язані з задоволенням первинних (природних, уроджених) потреб, та вищі емоції, які виникають у процесі суспільних відносин та обумовлені вищими потребами особистості. За визначенням І. Цимбалюк, різниця між емоціями та почуттями полягає в тому, що емоції являють собою фазу виникнення та визрівання почуттів, момент їхнього перебігу. Натомість почуття є фазою розкриття, виявлення і демонстрації емоцій. «Емоції – це ті безпосередні переживання, з яких формується ставлення, а почуття – це саме ставлення» [10, с. 65]. Важливо зазначити, що у психологічній науці вищі емоції розуміються не просто як тимчасова емоційна реакція на певні події або явища, але як цілісне ставлення людини до навколишньої дійсності.

Отже, виникнення у майбутніх учителів позитивних емоцій як цілісного ставлення до оволодіння готовністю до організації інтегрованого навчання пов'язано з усвідомленням значення відповідної підготовки у їхньому професійному становленні та задоволенням пізнавальних потреб студентів. Оскільки вищі емоції або почуття відносяться до процесів внутрішньої регуляції поведінки [6], предметна зумовленість емоцій студентів визначатиме спрямованість їхньої діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування позитивно-активного ставлення майбутніх учителів до оволодіння готовністю до організації інтегрованого навчання учнів обумовлено правильними уявленнями про суть та переваги даного типу навчання. Усвідомлення значущості оволодіння знаннями і вміннями організації інтегрованого навчання сприяє формуванню у студентів мотивації до відповідної професійної підготовки. Основними напрямками формування у майбутніх фахівців досліджуваної якості є формування професійних мотивів, які ґрунтуються на зацікавленості педагогічною діяльністю та усвідомленні ролі інтегрованого навчання у підвищенні якості освітнього процесу, формуванні пізнавальних інтересів та потреб.

Подальшого вивчення потребують питання суті і змісту готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації інтегрованого навчання учнів основної школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бодалев А. А. Психология о личности. / А. А. Бодалев – М., 1988. – 188 с.
2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. / Е. П. Ильин – Санкт-Петербург, 2002. – 512 с.
3. Кальной И. И., Сандулов Ю. А. Философия для аспирантов: Учебник / Под ред. И. И. Кальной. 3-е изд., стер. – Санкт-Петербург, 2003. – 512 с.

4. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь: для студ. высш. пед. учеб. заведений. / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров – М., 2000. –176 с.
5. Крутецкий В. А. Психология: Учебник для учащихся пед. училищ. / В. А. Крутецкий – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М., 1980. – 352 с.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А. Н. Леонтьев –М., 2004. – 346 с.
7. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика. / А. А. Реан, Н. В. Бордовская – Санкт-Петербург, 2010. – 432 с.
8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. / С. Л. Рубинштейн. – Санкт-Петербург, 2002. – 712 с.
9. Словарь практического психолога / Сост. С. Ю. Головин. – Минск, 1998. – 800 с.
10. Цимбалюк І. М. Психологія: Навчальний посібник. / І. М. Цимбалюк –К., 2004. – 216 с.